

Makale Türü: Araştırma
Gönderim Tarihi: 22 Nisan 2022
Yayınlanma Tarihi: 20 Haziran 2022

**OLAFUR ELIASSON'UN SANATINDA BİR ORTAKLIK ALANI OLARAK
DOĞANIN YENİDEN ÜRETİMİ***
**THE REPRODUCTION OF NATURE AS A PARTNERSHIP IN OLAFUR
ELIASSON'S ART**

Hazal AKSOY¹- 0000-0003-4320-0486

ÖZET

Geçtiğimiz on yıl içinde iklim krizinin derinleşmesi sanat alanında da ekoloji ve iklim odaklı üretimlerin artmasına sebep olmuştur. İklim krizi ve ekolojik kıyamete dair farkındalık geliştirmeye ve çözüm üretmeye odaklanan çalışmalar hiçbir zaman ana akım arasında yer bulamamıştır. Ekolojik sanat başlığı altında üretim yapan geniş sanatçı topluluğu içinden Olafur Eliasson'un seçilmesinin sebebi sanatçının erken dönem çalışmalarından başlayarak insanı, doğa ile ortaklığına çeken güncel üretimlerinin diğer ekolojik sanat örneklerinden farklı olarak çok geniş kitlelere ulaşabilmesi olmuştur. Sanatçı krizin başlangıç noktası olan insan ve doğa ikiliğini hedefine alırken, sanatı, doğa ve insan arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak için kullanması sebebi ile krize dair yapısal bir değişimi örgütleyen bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu çalışmada Olafur Eliasson'un erken dönem çalışmalarından başlayarak konuyla bağlantılı yedi çalışması kronolojik olarak incelenmiştir. Yöntem olarak literatür taraması yapılmış, sanatçı hakkında yayımlanan kaynaklar taranmış, sanatçının röportajları incelenmiş ve eserlerinin sergilendiği sergi ve müze dokümanları araştırılmıştır. Bu makale ile çağdaş sanatta özgün bir yaratan sanatçının üretimlerinin Türkçe bir kaynakta toplanarak alana katkı sunması ve iklim krizi konusunda sanatın işlevine dair bir farkındalık yaratılması amaçlanmıştır.

¹ Öğretim Görevlisi, Kocaeli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, hazalaksoy84@gmail.com

Anahtar Kelimeler: *Doğa, İnsan, Ortak Yaşam, Deneyim, Sanat*

ABSTRACT

The deepening of the climate crisis in the past decade has led to an increase in ecology and climate-oriented productions in the field of art. Studies focused on raising awareness and finding solutions to the climate crisis and ecological apocalypse have never been among the mainstream. The reason why Olafur Eliasson was chosen from among the large pool of artists who produce under the title of ecological art is that, starting from the artist's early works, his contemporary productions, which attract people to their partnership with nature, are different from other ecological art examples, and reach very large masses. While targeting the duality of human and nature, which is the starting point of the crisis, the artist has developed an approach that organizes a structural change regarding the crisis, as he uses art to eliminate the distinction between nature and human. In this study, starting from the early works of Olafur Eliasson, seven of his works related to the subject were examined chronologically. As a method, literature review was conducted, the sources published about the artist were scanned, the artist's interviews were examined, and the exhibition and museum documents in which his works were exhibited were searched. In this article, it is aimed to contribute to the field by collecting the works of the artist, who broke new ground in contemporary art, in a Turkish source, and to create an awareness about the function of art in the climate crisis.

Keywords: *Nature, Human, Common Life, Experience, Art.*

1. GİRİŞ

Modern felsefenin başlangıcından bu yana doğa ile insan arasına kalın çizgiler çekilmiştir. Doğa her daim aşılması, hükmedilmesi yahut bastırılması gereken bir öteki olarak konumlanmış, bu epistemoloji doğa-insan, doğa-kültür, doğa (beden)-zihin gibi ayırım kategorileri üzerinden ilerlemiştir. Yüzyıllar boyu bir öteki olarak konumlanan doğa günümüzde ise insan eliyle yaratılan tahribat karşısında korunması gereken bir alan olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu noktada “bir yanda doğayı insanın çevresi olarak belirleyen kullanışlı düzenlemeleri ileri süren görüşler” (Kalaycı, 2019, s.36) yer alırken bir yanda ise doğayı ve insanı birbirinden ayırmadan bir bütün olarak ele alan ve yaşamın ortaklığına odaklanan ekolojik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Doğa araştırmacısı Ernst Haeckel evrim kuramının ilk savunucularındandır. 1866 yılında yayımlanan *Generelle Morphologie der Organismen* (Organizmaların Genel Morfolojisi) kitabında ilk kez ekoloji kavramını kullanmasından bu yana içinde insanın da mevcut olduğu bir sisteme işaret etmiştir. Bu mevcudiyetin karşılıklı etkileşimlere bağlı olduğu fikrinin yerleşmesinde etkili olmuştur. Böylelikle insanı doğadan ayrı bir varlık olarak algılayan önceki yaklaşım sorgulanır hâle gelmiştir. Ekoloji kelimesinin kökeninde “ev” veya “yaşam alanı” vardır. Bugün iklim krizinin içinde olan gezegenimizin yani evimizin kurtarılması için geliştirilen hukukî, siyasî ve ekonomik düzenlemelerin hepsinin çatısını ekolojinin oluşturması gerekliliği açıktır.

Ekosistemin içinde yarattığı tahribatla diğer tüm canlılardan ayrılan insanın, özellikle şehirleşme/ kültürleşme nedeniyle yabancılaştığı doğanın idrakine varması ise giderek zorlaşmaktadır. Kendi iç dinamikleri ile doğal bir habitat gibi algılanmaya başlayan kent mekânı insanın deneyimini atomize hâlde tutmaya devam ederken bu krizle mücadele etme yolunda sanatın bir rolü olabilir mi sorusu ise giderek itibar kazanan bir tartışmaya dönüşmektedir. Son yılların en çok konuşulan sanatçılarından biri olan Olafur Eliasson ise bu tartışmalarda dikkate değer bir yer ediniyor görünmektedir.

Olafur Eliasson, Danimarka-İzlanda kökenli bir sanatçı, mimar ve tasarımcı. Sanatçının hemen her yapıtı sanat çevreleri ve medya tarafından büyük bir ilgiyle karşılanıyor. Eliasson'un sanatının merkezini ise doğa ve izleyici oluşturuyor. Aynalar, ışık, renk, sis gibi unsurlar ise sanatçının imzasına dönüşmüş görünüyor. Eliasson'un doğal fenomenleri galeri ve kent mekânında yeniden üreten enstalasyonları doğa/kültür, doğa/kent, toplumsal/bireysel ilişkilerini her defasında yeniden kurmayı ve bu ilişkileri açık uçlu deneyimlere dönüştürmeyi hedefliyor. Sanatçının özellikle 2000 yılı sonrası üretimleri, ölçeği ile 60'lar boyunca mekâna özgüllüğü kullanan minimalist sanatçıları ve op-art sanatçıları yankılıyor görünse de felsefi olarak ayrıksılığını doğayla kurduğu ilişki belirliyor.

Erken dönem çalışmalarından itibaren izleyiciye açık uçlu deneyim alanları tasarlayan sanatçı, 2000'li yılların başlarından itibaren iklim krizine ve politikaya ilgisinin arttığını ifade ediyor. Sanatını doğal fenomenleri izleyici ile buluşturmak için kullanan sanatçı, didaktik olmayan deneyim alanları yaratmayı hedeflediği çalışmalarında, doğayı insan ortaklığının yegâne olasılığı olarak merkeze alıyor. Eliasson'un çocukluğunu geçirdiği İzlanda'nın doğası, kişisel deneyiminden ve biyografik boyutundan uzanarak izleyiciyi yakalıyor.

2. OLAFUR ELIASSON'UN SANATINDA DOĞANIN YENİDEN ÜRETİMİ

Olafur Eliasson 1994 yılında Kopenhag'da aldığı sanat eğitimini tamamlayıp Berlin'e geldiğinde aldığı teorik eğitimi terk etme kararı vererek kendi sanatsal ifadesini bulmaya yönelir. Bunu gerçekleştirmek için çocukluğunun geçtiği doğaya döner. Düzenli olarak İzlanda'da yaptığı tırmanış ve yürüyüş turları sanatçının üretim motifini oluşturmasını sağlar. Eliasson (2000) Der Spiegel dergisine verdiği bir röportajda o dönem için şunları söyler: “Her taşı, her kokuyu, her su parçasını, her tür ışık ve yerdeki her deliği fark ettim ama her gün farklı olduğunu gördüm” (Eliasson, 2000). Bu karşılaşmalar Eliasson'un günümüze kadar uzanan ve sanatının yapı taşı olan “insan ve doğa ilişkisi”nin kurulmasını da sağlamış olur.

2.1. Beauty/Güzellik

Sanatçı ilk dönem işlerinden biri olan, Londra'daki Tate Modern'de gerçekleştirdiği, 1993 tarihli Beauty/Güzellik adlı çalışmasında gelecek yıllar boyunca giderek hacimlenecek olan sanatsal dilinin ipuçlarını verir. Beauty/Güzellik karanlık bir oda içerisine giren izleyicinin karşılaşmayı asla beklemeyeceği bir yerde bir gökkuşağı ile karşılaşması üzerine kuruludur. (Görsel 1.) Olafur Eliasson'un resmi web arşivinde Beauty/Güzellik şöyle aktarılır “Bu erken çalışmada, bir spot ışığı ince bir sis perdesinden eğik bir şekilde parlıyor. Su ve ışık etkileşiminin yarattığı görsel efektlerin deneyimi, ziyaretçilerin oda içindeki konumlarına göre değiştiğinden, sanat eseri sadece göz ve nesnelere bir araya gelmesiyle var oluyor ve her bir izleyici için birbirinden farklı görünüyor” (olafureliasson.net.).

Gökkuşağı bir damla su içinde bir spektrumda ışığın kırılmasıyla oluşur. Eğer birden fazla su damlası var ise farklı renkler ortaya çıkar, tam da bu nedenle bu basit düzenekle oluşturulan gökkuşağı her izleyici için başka bir renk skalası sunar hatta izleyicinin bakış açısını galeri içinde değiştirmesi ile sürekli değişir. Eliasson; Rönesans'tan beri kullanılan merkezî perspektifin dahi izleyicinin bakış açısına göre değiştiğini söyler ve bu sebeple izleyiciyi kendi bakış açısına güvenmesi konusunda yüreklendirir. Uzun uzun yazılmış müze metinlerine ihtiyaç yoktur; gökkuşağı oradadır.

Sanatçının bu ilizyonu nasıl yarattığını gizlemek gibi bir kaygısı yoktur. Tate'in küratörü Mark Godfrey çevrimiçi bir sanat platformu olan WePresent'ten Maisie Skidmore'a verdiği röportajda bu eserle ilgili olarak her şeyin izleyici için şeffaf olduğunu ifade eder. İzleyici orada yaratılan gökkuşağının nasıl oluşturulduğunu görür. “Tüm açılardan değil ama bazı açılardan, burada bir gökkuşağı vardır” (Skidmore, tarihsiz).

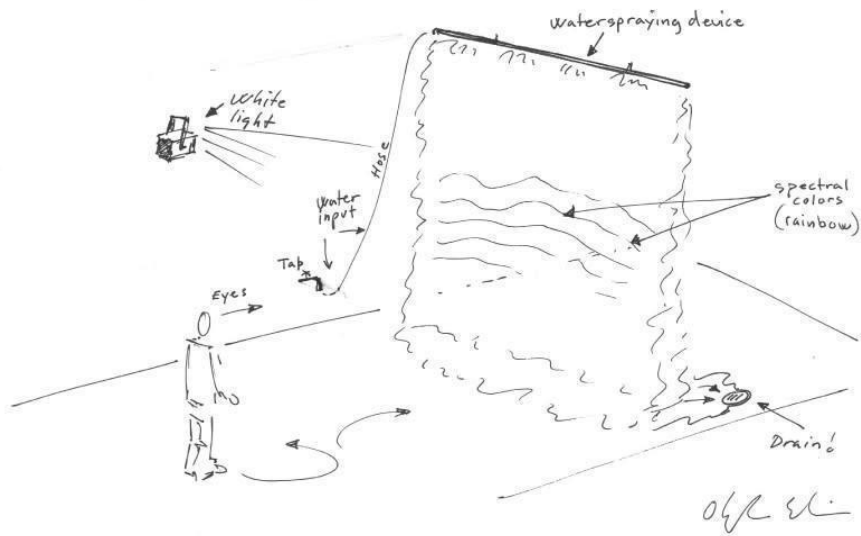
Sanatçı doğal bir fenomen olan ve nasıl oluştuğunu bildiğimiz gökkuşağını bir galerinin içinde yeniden üretirken, daha sonraki işlerinde kullanacağı dilin ve üzerinde durduğu temel kavramların da minik bir eskizini sunar. (Görsel 2) Olafur Eliasson'un gelecek üretimlerinde de izleyici deneyiminin biricikliği ve bu deneyimin yaşanmasını sağlayacak ortaklık alanı olarak doğa temel bir motif olarak kalacaktır.

Görsel 1. Olafur Eliasson, *Beauty/ Güzellik*, 1993

(<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK101824/beauty>)

Beauty freshwater system

2.2. Moss Wall/Yosun Duvarı

Moss Wall/Yosun Duvarı sanatçının 1994 yılında yine Tate Modern’de gerçekleştirdiği ve yine erken dönem büyük ölçekli enstalasyon çalışmalarından biridir. (Görsel 3.) Sanatçı bu kez galerinin bir tenis kortu büyüklüğündeki duvarını çoklukla dağlık bölgelerde bulunan bir çeşit yosun ile kaplar. Kirli sarı tonlarda, uzaktan bakıldığında halı gibi yumuşak bir doku hissi veren duvar, suyla veya nem ile temas ettiğinde ise soluk bir yeşil tona döner. Natural Geographic dergisi yazarı Ingram (2019) çalışmayı şöyle betimler “Kirli sarı bir renk ve uzaktan bakıldığında bozulan bir karnabaharın görsel dokusunu veriyor. Ama yaklaştığınızda, bozkır ve dağın o topraksı kokusunu alıyorsunuz ve çok yukarıdan görülen, genişleyen bir orman gibi narin ve karmaşık milyonlarca minik daldan oluştuğunu görüyorsunuz. Dokunmak istiyorsunuz. Ve sonra buna izin veren bir işaret görüyorsunuz” (Ingram, 2019).

Ren Geyiği likeni olarak da bilinen bu yosun türü kuzeyden, sanatçının kendi topraklarından taşıdığı sert yapılı bir canlı organizmadır. Sanatçı; yaşayan bir organizmayı, uzaklardan izleyicisine taşır ve üstelik bu kez farklı duyulara da seslenmektedir. Yalnızca görsel bir deneyim değildir izleyicinin yaşadığı; bir canlı türünün kokusunu da içine çeker ve hatta dokunmaya yöreklendirilir. İnsan bedeni ve doğa arasındaki ayrışmanın, doğaya dair başka karşılaşmalarla aşılabileceğini savunan ekofeminist yazar Stacy Alaimo (2019) bedeni “pasif plastik madde” olarak gören genel geçer kuramları reddettiği güncel feminist teorilerinde, şeylerin maddesel esasını vurgulayarak yalnızca bir arka plan olarak orada duran ve bizimle aynı maddeden oluşan şeylere daha yakından bakmayı önerir. Böylelikle bizi madde, beden ve ‘insan bedeninin ve insan dışı doğaların maddeselliğine çeker (aktaran Kırkalı, 2019, s.276-277). Eliasson bu eserinde insan dışını (non-human) izleyicinin bağ kurabileceği bir alana taşır. Kültür/Doğa karşıtlığını bir süreliğine askıya alır.

Görsel 3. Olafur Eliasson, *Moss Wall/Yosun Duvarı* 1994

(<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK101810/moss-wall#slideshow>)

2.3. The Weather Project/Hava Durumu Projesi

Sanatçının 2003 yılında Tate Modern'in Türbin Salonu'nda gerçekleştirdiği The Weather Project/Hava Durumu Projesi isimli enstalasyonunun çağdaş sanatta bir çığır açtığı eleştirmenlerce takdir edilmiştir. (Görsel 4.) Çağdaş sanat tarihinde bir ikona dönüşen çalışması o güne kadar yapılmış en büyük iç mekân enstalasyonu olmanın yanı sıra iki milyon izleyici tarafından görülerek de bir rekora imza atmıştır.

The Weather Project/Hava Durumu Projesi ayaküstü sohbetlerin bir motifi olan hava durumundan esinlenir. Kültürel olarak İngilizlerin karakteristiği olarak kabul edilen günlük hava durumu sohbetleri Londra'da yapılacak bir sergi için anlamlı görünmektedir. Tate Modern'in resmi web sayfasında enstalasyon şöyle tasvir edilir:

“Bu yerleştirmede, güneş ve gökyüzünün temsilleri Türbin Salonuna boydan boya hâkimdir. İnce bir sis dışarıdaki ortamdan süzölüyormuş gibi boşluğa nüfuz eder. Gün boyunca, sis boşlukta dağılmadan önce soluk, bulut benzeri oluşumlar hâlinde birikir. Sis nereye kaybolacağını görmek için baktığımızda, Türbin Salonunun tavanının kaybolduğu, yerini aşağıdaki boşluğun bir yansımaya bıraktığı görünür. Salonun uzak ucunda yüzlerce tek frekanslı lambadan oluşan dev bir yarım daire form vardır. Üzerindeki aynada tekrarlanan yay, gerçek alanı yansıma ile bağlayan göz kamaştırıcı bir parlaklık küresi oluşturur. Genellikle sokak aydınlatmasında kullanılan tek frekanslı lambalar, sarı ve siyah dışındaki renklerin görülemeyeceği kadar dar bir frekansta ışık yayar ve böylece güneşin etrafındaki görüş alanını geniş bir çift tonlu manzaraya dönüştürür” (tate.org.uk.).

Görsel 4. Olafur Eliasson, *The Weather Project/Hava Durumu Projesi*, 2012

(<https://www.diken.com.tr/the-weather-project-olafur-eliasson/>)

The Weather Project/Hava Durumu Projesi, iklim krizinin etkilerinin apaçık ortaya çıkmaya başladığı 2000'lerin başına tarihlenmesi sebebiyle de çok farklı şekillerde yorumlanır. İzleyicilerin bazıları kavurucu bir çoraklık görürken, bazıları şişme botlarını getirerek güneşli bir gün batımında denize açıldığını hayal eder. Tate Modern'in Türbin Salonu, sergi boyunca yoga dersleri, şiir toplantıları ve hatta dönemin Amerikan başkanı George W. Bush'un İngiltere'ye gelmesi üzerine Bush karşıtı çevreci protestolara bile ev sahipliği yapar. İngiliz BBC televizyonunun hava durumu sunucusu bir hafta boyunca hava durumunu müzeden, çalışmanın önünden verir ve bir hafta boyunca milyonlarca insan televizyondan enstalasyonu izler. Olafur Eliasson 2018'de Amerikan The Guardian gazetesinden Tim Jonze'ye verdiği röportajda çalışmayı gerçekleştirdiğinde insanların sadece görerek deneyimleyecekleri bir şey hayal ettiğini oysaki izleyicilerin, mekânı beden ve zihinleri ile deneyimlediklerini gördüğünde şaşırıldığını belirtir (Jonze, 2018). Hemen her gün karşılaştığımız, çoklukla varlığını unuttuğumuz Güneş'in bir iç mekânda yeniden üretimini sağlayan Eliasson'un amacı izleyiciye bir illüzyon yaratmanın ötesinde, izleyicinin unuttuğu büyük sisteme yakından bakma olanağı tanımaktır. Bu ısıtmayan güneş ve bitiveren gökyüzü aracılığı ile insan yapımı olan temsil ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi bulanıklaştırır.

2.4 Waterfall New York/New York Şelaleleri

Waterfall New York/New York Şelaleleri 2008 yılında Kamusal Sanat Fonu (Public Art Foundation) tarafından desteklenen ve temmuz ortasından ekim ortasına kadar şehrin dört noktasında gerçekleştirilecek bir anıt **projesiydi**. (Görsel 5.) New York sahilinde oluşturulacak olan dört şelalenin biri Brooklyn Köprüsü'nün Brooklyn demirleme alanında, biri Brooklyn Heights Promenade yakınındaki Brooklyn Rıhtımında, biri Aşağı Manhattan'da, Manhattan Köprüsü'nün kuzeyinde 35 numaralı rıhtımda ve bir tanesi de Governors Adası'nın kuzey kıyısında konumlandırılır. 400 yıldır Amerika'ya açılan bir kapı olan tarihî New York Limanı'nda yer alan şelaleler şehrin endüstriyel ve ticari manzarasının yanında New York'un doğal çevresini de sergilemeyi hedefler. Eliasson (2008), bu projesi için Kamusal Sanat Fonu'nun resmi sayfasında şunları söyler: “Şelaleler, New York şehrinin kalbini oluşturan yoğun sosyal, çevresel ve politik dokunun merkezinde ortaya çıkıyor. Şelaleler, insanlara bu muhteşem çevreyle ilişkilerini yeniden gözden geçirme imkânı verecek ve umarım bireysel deneyimleri uyandıracak ve ayrıca bir kolektivite duygusunu geliştireceklerdir” (Public Art Fund. 2008). Yine Kamusal Sanat Fonu'nun resmî web sayfasında çalışmanın detayları şu şekilde aktarılır: Şelaleler, her yapımın altında nehirde asılı duran alım havuzları aracılığıyla suyu filtreleyerek çevreye duyarlı olacak ve balıkları, su yaşamını koruyacak şekilde tasarlanmıştır. Şelaleler aynı

zamanda “yeşil enerji” (yenilenebilir kaynaklardan üretilen elektrik) ile çalışacak ve LED ışıklarla aydınlatılacaktır (Public Art Fund. 2008).

Görsel 5. Olafur Eliasson, *The New York City Waterfalls/ New York Şelaleleri*, 2008

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK100345/the-new-york-city-waterfalls#slideshow>

Olafur Eliasson’un New York Şelaleleri ile odaklandığı ikinci nokta ise suyun akışı üzerinedir. Suyun akışkanlığının ve hızının zamanın akışını anımsattığını söyleyen sanatçı, hem nehrin boyutunu hem köprünün yüksekliğini kavramamıza yardım eder. Böylelikle şelale, izleyiciye evrendeki yerini kavramak için kerteriz noktası verir. Yapay olarak üretilen bu şelaleler büyük kamusal anıtlar olarak kısa süreliğine yer aldıkları şehir hayatında bir illüzyon yaratarak izleyiciye doğal fenomenin bir parçasına tanıklık etme fırsatı verir. Şelale sanatçının 2016 yılında Versay Sarayı’nın devasa havuzu başta olmak üzere farklı şehirlerde tekrar gerçekleştirdiği bir çalışmadır.

2.5 Riverbed/Nehir Yatağı

Eliasson 2014 yılında Danimarka’da Louisiana Müzesi’nde gerçekleştirdiği *Riverbed/ Nehir Yatağı* adlı enstalasyon çalışmasında bu kez de bir nehir yatağını galeri mekânına taşır. (Görsel 6.) Louisiana Müzesi için özel olarak yaratılan Nehir Yatağı’nda sanatçı binanın tüm güney kanadını kayalık bir manzara ve galerilerden aşağı akan bir dere ile doldurur. Enstalasyon su, İzlanda’da yer alan volkanik taşlar (mavi bazalt, bazalt, lav) çakıl, kum, ahşap, çelik gibi materyallerin dışında bir soğutma ünitesi ve pompalardan oluşur. Neredeyse monokrom olan bu manzara Eliasson’un (2014) müzenin YouTube kanalında verdiği röportajda ifade ettiği gibi “içinde hareket eden suyu saymazsak ölü bir manzaradır” (Eliasson, 2014)

Bir müze için mekâna özgü olarak tasarlanan Nehir Yatağı, mekânın kendisine verdiği imkânlara, mekânın kendisini bir sanat eserine dönüştürerek karşılık verir. İzleyici ise bir sergi görmeyi ötesinde doğal bir fenomenin içinde sıra dışı bir deneyime dâhil olur. Bir sanat eseri ile karşılaşma ön kabulü ile müzeye giden izleyici, kendini kent hayatı içinde karşılaşamayacağı bir alanda hareket ediyor, yürüyor bulurken, kendi normalinin göreceli olarak dışına çıkar. Kent hayatında ve bir müzenin içinde alıştığı yürüme düzeninin dışında, taşların üzerinde nispeten güçlkle yürür. Mekânı ve manzarayı kendi seçtiği biçimde deneyimler. Bu esnada ise yıllardır kanvas yüzeyinde görmeye alıştığı manzaranın bir parçası olur. Pasif bir gözlemciden katılımcıya ve hatta sanat eserinin bir parçasına dönüşür.

Bu manzara kuşkusuz ki doğal değildir ama doğanın da bir parçasıdır. İçinde yaşadığımız dünyanın hiç görmediğimiz bir köşesinden bir dilimini, tadımlık olarak izleyiciye sunmuştur. Tıpkı Hava Durumu Projesinde olduğu gibi sonsuz değildir. Yapay aydınlatmalarla aydınlatılmış duvarları olan, rüzgârın ve kuş seslerinin, hatta havanın serinliğinin bile olmadığı bir alandır ama izleyicinin daha önce görmediği bir manzara için görece büyük bir deneyimdir. Sanatçı çalışmasıyla ilgili Louisiana Müzesinin Youtube kanalına verdiği röportajda gerçekliğin tanımını sorgular; bu manzara gerçek değildir evet ama şehir hayatında kültürleşme süresince gerçek dediğimiz şeylere gerçek sıfatını kim kazandırmıştır? Doğal ile yapayın sınırları nerededir ve kim tarafından belirlenir? İzleyici bir kültür kurumu olan müzenin içinde doğanın bir kesiti ile karşılaştığında yaşadığı deneyim doğada yaşayacağı bir deneyimin en azından bir kısmını sunmaz mı?²

2.6 Ice Watch/Buz Nöbeti

Olafur Eliasson'un doğayla olan bağı izleyici ile bağının da merkez noktasıdır ancak doğa ile bağı çocukluğundan itibaren kurulan sanatçının iklim krizi ile ilgili ilk çalışması 2014'te Kopenhag'da başlayan ve başta Paris ve Londra olmak üzere pek çok yerde tekrar edilen Ice Watch serisiyle belirginlik kazanır. (Görsel 7.) Londra'da 2018'de gerçekleştirilen yerleştirme için Grönland Nuuk'tan ana kütlelerinden kopmuş ve serbest bir biçimde okyanusa karışmış ağırlıkları 1.5 ton ile 6 ton arasında değişen buz kütlelerinden 24 tanesini Bankside'da, Tate Modern'in önüne 6 tanesini ise Londra şehir merkezinde Bloomberg Avrupa Merkezi'nin dışında olmak üzere dairesel formlarda yerleştirir. (Görsel 8.) Çalışma boyunca yapılan araştırma ve geliştirme aşamalarında sanatçı Kopenhag Üniversitesi Danimarka Doğa Tarihi Müzesinde jeoloji profesörü olan Minik Thorleif Rosing ile çalışır. Rosing'in yanı sıra çalışma süresince pek çok sivil toplum kuruluşu ve iklim aktivisti toplulukla birlikte hareket eder. Sanatçının üretimi esnasında doğada bir tahribat yaratmadığına dair veriler ve karbon ayak izi konusundaki hassasiyeti ise bir rapor olarak yayınlanır.

1999'dan itibaren eriyen buz kütlelerinin yıllar içindeki dönüşümlerini *The Glasier/Buzul* isimli fotoğraf serileri ile belgeleyen sanatçı, bu kez görsel deneyimin gerçekliği algılamak için yeterli olmadığına kanaat getirmiştir. Eriyen buzullar iklim krizinin en çok dile getirilen veyhesidir ancak sürekli olarak maruz kaldığımız rakamlar insanları harekete geçirmek için bir etki

² Louisiana Müzesi Erişim Tarihi: 03.01.2021
<https://www.youtube.com/watch?v=ZLUX3AI2Uic&t=715s>

yaratmaz. Buzulların erimesi ne demektir? Buzullar dediğimiz bu oluşumlar kaç yüz milyon yıldır oradadır? Kaç yüz milyon yılın ardından neden şimdi erimeye başlamışlardır? Peki küresel ısınmaya şehir hayatında dokunabilir miyiz? Olafur Eliasson Ice Watch Londra için izleyicisine seslenir:

“Buz parçaları sizleri bekliyor. Elinizi buza koyun, dinleyin, koklayın, bakın ve dünyamızın geçirdiği ekolojik değişimlere tanık olun. Gözden ve gönülden ırak olan, bizi eylemsizleştirir. Umarım Ice Watch, özdeşleşebileceğiniz ve hepimizi meşgul eden anlatılara dair bir yakınlık, varlık ve ilgi uyandırır. Birlikte bireysel eylemlerde bulunma ve sistemik değişimi zorlama gücüne sahip olduğumuzu kabul etmeliyiz. Gel Grönland buz tabakasına dokun ve o da sana dokunsun. Birlikte iklim bilgisini iklim eylemine dönüştürelim” (<https://icewatchlondon.com/>).

Görsel 7. Olafur Eliasson, *Ice Watch/Buz Nöbeti*, 2018

(<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK109190/ice-watch>)

Eliasson *Ice Watch/Buz Nöbeti* ile izleyiciye bir yandan da bir kelime oyunu kurar. İngilizcede hem izlemek hem de nöbet anlamına referans veren *watch* kelimesi aracılığıyla, izleyiciye buzulların gözünün önünde eridiğini ima ederken bir yandan da izleyiciyi bir eyleme davet eder. Bu eylem çağrısını deneyimle besler; dokunduğun, hissettiğin kokusunu aldığın şey nedir? Kaç yüz milyon yaşında bir varlıkla karşı karşıyasın? Eliasson izleyiciyi bildiği ama unuttuğu bir gerçekliğin içine alır; hadi dokun ve bak ne kadar soğuk. Peki kaç gün daha burada ve soğuk kalmaya devam edecek? Ellerle deneyimle, eriyor. Kulağını yasla ve dinle erirken çıkardığı kırılma sesleri nasıl? Antroposen nedir? İnsan olarak senden önce var olan, senden hiçbir iz taşımayan bu kütlenin var oluşuna sen ne zaman müdahale etmeye başladın? Eliasson *Buz Nöbeti* ile iklim krizini elle tutulur gözle görülür bir hâle getirir. Bu nöbeti tutmaya izleyiciyi mecbur kılar, parçası olduğumuz katastrofinin farkına varmak için ne kadar elle tutulur olması yeterli olur sorusunu sorar? Sanatçı yine bize gezegenden bir dilim sunar. Bu dilim biraz kekremesidir. Asık suratlı değildir ancak neşeli de değildir. Bu bir eğlence değildir. Hepimize yönelttiği soru ise biraz serttir: Peki şimdi ikna oldun mu?

Sanatçı kendi ifadesiyle 2000'lerin ortalarından itibaren politikanın alanına dâhil olan üretimlere de odaklanır. İklim krizi bunlardan sadece bir tanesidir ve esasen sanatçının üretimlerinin doğal kesişim noktasıdır. İzleyicinin bireysel deneyimi sanatçının üretim pratiğinin merkezindedir ancak *Hava Durumu Projesi*nden itibaren bu bireyselliğin kolektiviteye dönüşümü gözlenmektedir. *Buz Nöbeti* ile sanatçı kolektif olarak dur dememiz gereken ve aciliyeti en yüksek konumuz olan iklim krizini somutlaştırır. Bizi bilimin ve sanatın aracılığı ile politikanın alanına davet eder. Başka canlı türleri ve varoluşlarla karşılaşma anları yaratarak benmerkezci bir bireycilik olgusundan çıkıp kolektif tepkinin olasılığını düşünmeye çağırır.

Görsel 8. Olafur Eliasson, *Ice Watch/Buz Nöbeti*, 2018

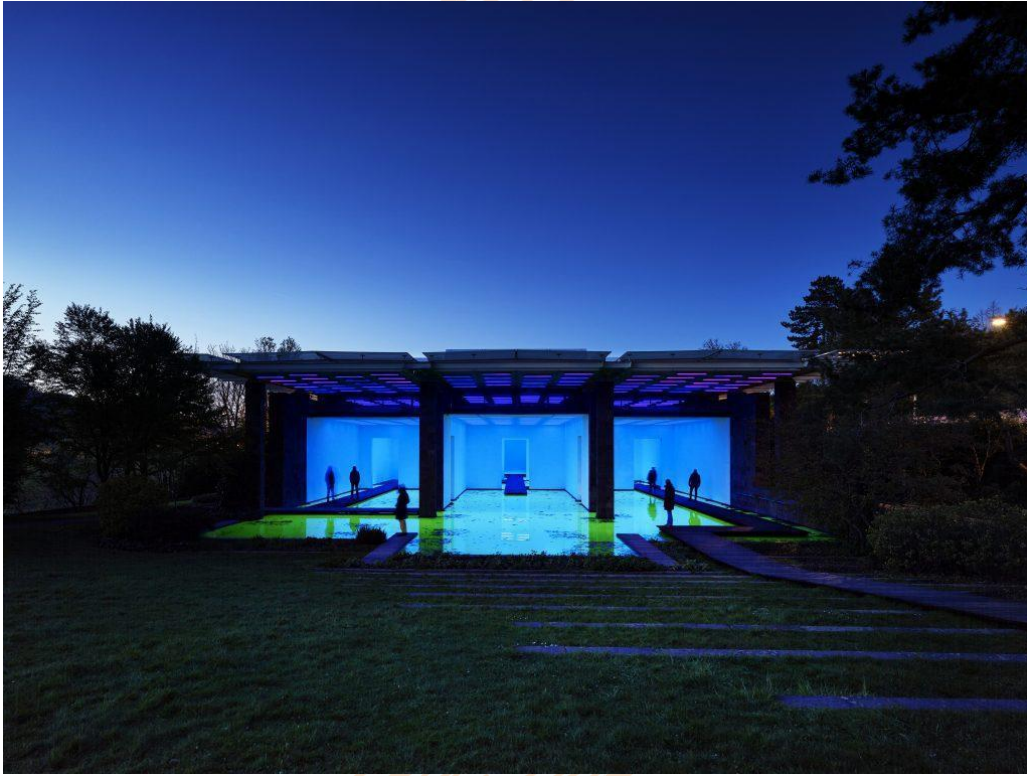
<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK109190/ice-watch>

2.7 Life/Yaşam

Olafur Eliasson yaklaşık bir buçuk yıllık pandemi sürecinin ardından 2021 yılının Nisan ayında başlayan ve Temmuz'a kadar sürecek son çalışması ile bu kez İsviçre'de Beyeler Vakfı Müzesi'nde bir kişisel sergide izleyici ile buluşur. *Life/Yaşam*, Covid 19 pandemisinin tüm dünyada insanlığın bir virüs yoluyla nasıl bir krize girdiği düşünüldüğünde insan ve insan olmayan türler üzerine düşünmek için ideal bir zamanlamayla doğar.

Sanatçı bu kez Beyeler Vakfı'na ait olan müzenin konumundan da yararlanarak müze kavramını Nehir Yatağı çalışmasından daha çarpıcı bir biçimde dönüştürür. Müzenin dış duvarlarını kaldıran sanatçı müzeyi bir kabuk haline getirdiği çalışmasında müzenin içine su kanalları açar ve bu su kanallarındaki suyu floresan etki veren ve mühendislerin nehirlerin hareketlerinin takibinde kullandıkları zararsız bir boya ile renklendirir. (Görsel 9.) Burada doğal su bitkilerinin canlılığını ve dönüşümünü dört ay boyunca izleyiciye sunar. Nehir Yatağı'ndan farklı olarak bu kez rüzgârın ve kuşların sesi ile müzenin içinde bulunduğu doğal habitatın tüm unsurları çalışmanın bir parçasıdır yani bu kez manzara gerçekten canlıdır.

Sanatçı doğa ve kültür arasındaki sınırları yeniden sorgular. Bir kültür kurumu olan müzenin duvarlarını kaldırdığında nasıl başka bir şeye dönüşebileceğini tartışmaya açar ve bu sınırlarda izleyiciye kendi deneyimi için yeni bir alan yaratır. Müzenin biçimini, belirlenmiş olan ışık, sıcaklık gibi unsurlarını ortadan kaldırır, hatta müzenin çalışma saatlerini de bertaraf ederek serginin gece de gezilmesine imkân tanır. Çalışma süresince hemen hemen hiçbir yazılı ve sözlü açıklama yapmamaya özen gösteren sanatçı izleyicinin herhangi bir yönlendirme olmaksızın sergiyi gezmesini tercih eder.

Görsel 9. Olafur Eliasson, *Life/Yaşam*, 2021

[\(https://life.fondationbeyeler.ch/en/\)](https://life.fondationbeyeler.ch/en/)

İklim krizinin giderek derinleşmesi ile başlayan ekoloji tartışmalarından da ilham aldığı açıkça gözlenen Eliasson bir bütün sistem olarak ekolojiyi insan merkezinden çıkaran düşünceleri de yankılar. Bu çalışmasında da akla, bir ekofeminist düşünür olan Van Plumwood'un türlerin çeşitliliğini değerlendirdiği *animizm* kavramı gelir. Plumwood (2019), animizm kavramı ile derin ekolojistlerden farklı olarak insanı veya tüm türleri aynı görmek yerine bu farklılıkların bir bütüne hizmet ettiği görüşünü ortaya atar. (Görsel 10.) “Öyle ki, animizm, dünyanın bireylerle

dolu olduğuna, yaşamın bu bireylerin bağlantısından oluştuğuna vurgu yapar. Bu görüşte önemli olan iki özellik, insan-olmayan bireylerin tanınması ve bireyler arası - insan ya da insan olmayan canlılar arası ilişkilerin merkezde konumlandırılmasıdır. Olafur Eliasson'un ifadesi ile 'hayat düşünüldüğü kadar keskin sınırlara sahip bir şey değil' (aktaran Çelik, 2019, s. 64). Life/Yaşam insan ve insan olmayana dair bir geleceğin önermesi.

Görsel 10. Olafur Eliasson, *Life/Yaşam*, 2021

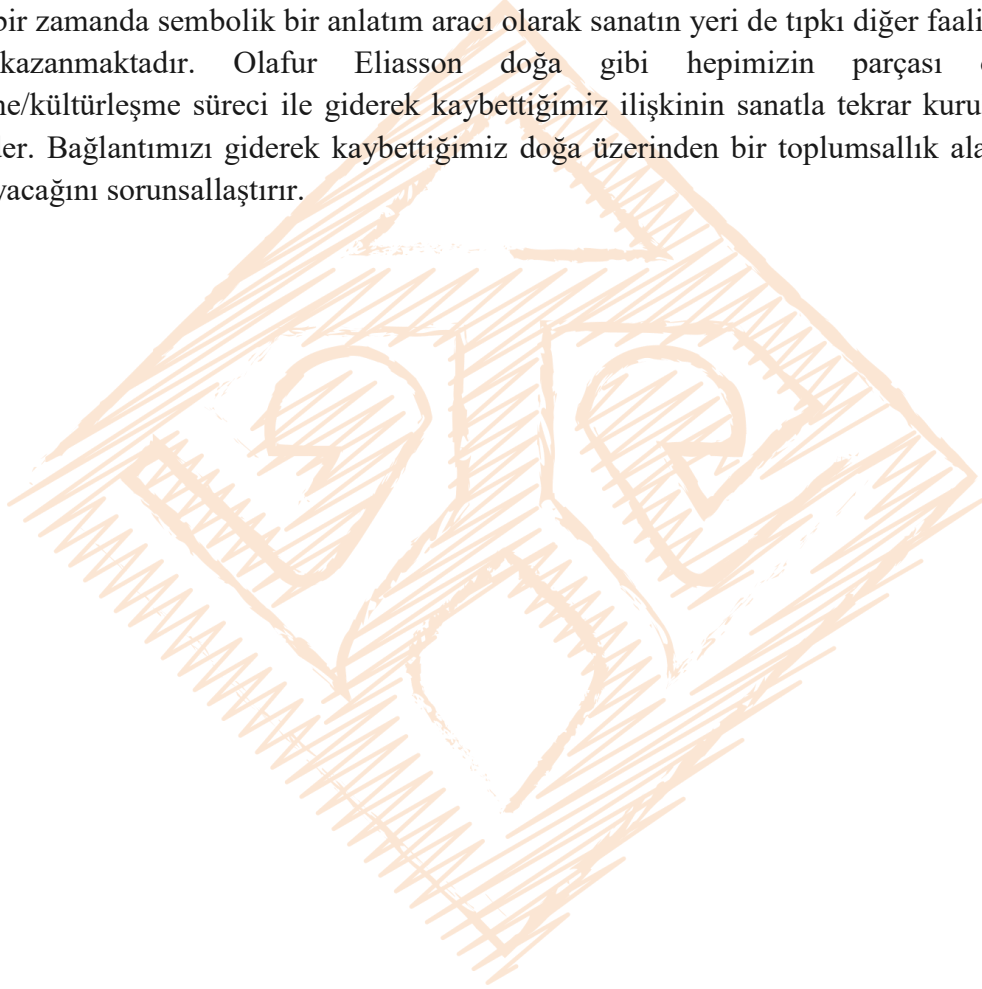
<https://life.fondationbeyeler.ch/en/>

5. SONUÇ

Çağımız bir türlü aşamadığımız insan doğa ikiliğinin sonucu olarak bir kasırganın gözünde olduğumuzu gösterir niteliktedir. Bu nokta, hareket etmek için de aciliyet arz eden noktadır. Geldiğimiz koşullarda hukuktan politikaya ve ekonomiye kadar her alanda atılması gereken acil adımların ekolojiden hareket etmesi kaçınılmazdır. Sanat ise geniş kitlelere ulaşmak için önemli güce sahip duyuşsal bir alan olarak bu konudan muaf tutulamaz görünmektedir. Sanatçı Olafur Eliasson, doksanların başlarından itibaren oluşturduğu sanat pratiğinde, bu ikilikleri aşmanın yollarını araştırır. Doğayı insanlarla bir bağ kurma aracı olarak kullanırken açık, didaktik ve yargılayıcı olmayan bir dil seçer. İzleyicinin çok temel duyularına seslenerek onu uzun metinlere boğmadan, bir uyandırma çağrısında bulunur. Son yıllarda iklim krizinin ortaya çıkardığı

“geleceğin iptali’ne dair duyguya ciddiyetsiz değil ancak biraz daha umut vaat eden, eyleme çağırان bir dille yaklaşır.

Pandemi süreci ile birlikte artan gıda milliyetçiliği, aşı milliyetçiliği, göç ve sınır sorunları karşısında devletlerin refleksleri açıkça gösterdi ki ortak yaşama pratiği -bırakalım türlerin ortak yaşamını, insanların ortak yaşamı söz konusu olduğunda dahi- resmi politikalar tarafından görmezden gelinmeye devam etmektedir. Ortak bir eylemlilik hâline en çok ihtiyaç duyulan böylesi bir zamanda sembolik bir anlatım aracı olarak sanatın yeri de tıpkı diğer faaliyetler kadar önem kazanmaktadır. Olafur Eliasson doğa gibi hepimizin parçası olduğu ve kentleşme/kültürleşme süreci ile giderek kaybettiğimiz ilişkinin sanatla tekrar kurulabileceğine işaret eder. Bağlantımızı giderek kaybettiğimiz doğa üzerinden bir toplumsallık alanının açılıp açılmayacağını sorunsallaştırır.

KAYNAKÇA

Çelik, E. E. (2019). Yerkürenin Ortak Yaşamı: Mevcut Ortaklıklar, Yeni Yaşamlar *Cogito*. S93. 64.

Ice Watch London, <https://icewatchlondon.com/>

Ingram, S. (2019, Temmuz 11) *Why This Artist is Bringing the Outdoors Indoors, and Unreality into Real Life*. National Geographic. <https://www.nationalgeographic.co.uk/environment-and-conservation201907why-artist-bringing-outdoors-indoors-and-unreality-real-life>

Jonze, T. (2018, Ekim 2) *How we made Olafur Eliasson's The Weather Project*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/artanddesign/2018/oct/02/how-we-made-olafur-eliasson-the-weather-project>

Olafur Eliasson. (2014,Kasım 16). *Olafur Eliasson Interview: A Riverbed Inside The Museum* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=ZLUX3AI2Uic&t=675s>

Kalaycı, N. (2019). Annelik, Hayvan-Oluş, Yeryüzü. *Cogito*. S93. 36.

Kırkalı, Y. (2019). Bağıracağıma Bir Aşk Mektubu: Jeolojik Biraradalık Olasılıkları İçin Bir Önerme. *Cogito*. S95-96. 276-277.

olafureliasson.net. *Beauty*. <https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK101824/beauty>

Public Art Fund. (2008). *Olafur Eliasson: The New York City Waterfalls*, <https://www.publicartfund.org/exhibitions/view/the-new-york-city-waterfalls/>

Skidmore, M. *Yes, but why? Olafur Eliasson*. WePresent https://wepresent.wetransfer.com/story/yes-but-why-olafur-eliasson/?gclid=CjwKCAiAwKyNBhBfEiwA_mrUML-xPQz6qaOkbd7MAIkr6O7cVfQC9iBpe2q654vkIdylDaVBIImEKhRoC38MQAvD_BwE

tate.org.uk. *Olafur Eliasson the Weather Project: about the installation*, <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/exhibition/unilever-series/unilever-series-olafur-eliasson-weather-project-0>

Whitehead, N. A. (2018). *Doğa ve Yaşam*. (Çev. S. Çalcı). Öteki Yayınları.

Wojcik, N. (2019, Temmuz 11) *Olafur Eliasson: When nature becomes art*, DW <https://www.dw.com/en/olafur-eliasson-when-nature-becomes-art/a-49553073>

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel 1. Olafur Eliasson, *Beauty/Güzellik*, 1993, <https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK101824/beauty>

Görsel 2. Olafur Eliasson, Beauty/Güzellik, 1993,

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK101824/beauty>

Görsel 3. Olafur Eliasson, Moss Wall/Yosun Duvarı, 1994,

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK101810/moss-wall#slideshow>

Görsel 4. Olafur Eliasson, The Weather Project/Hava Durumu Projesi, 2012,

<https://www.diken.com.tr/the-weather-project-olafur-eliasson/>

Görsel 5. Olafur Eliasson, The New York City Waterfalls/New York Şelaleleri, 2008,

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK100345/the-new-york-city-waterfalls#slideshow>

Görsel 6. Olafur Eliasson, Riverbed/Nehir Yatağı, 2014 <https://www.inexhibit.com/case-studies/denmark-olafur-eliasson-louisiana-museum/>

Görsel 7. Olafur Eliasson, Ice Watch/Buz Nöbeti, 2018

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK109190/ice-watch>

Görsel 8. Olafur Eliasson, Ice Watch/Buz Nöbeti, 2018

<https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK109190/ice-watch>

Görsel 9. Olafur Eliasson, Life/Yaşam, 2021 <https://life.fondationbeyeler.ch/en/>

Görsel 10. Olafur Eliasson, Life/Yaşam, 2021 <https://life.fondationbeyeler.ch/en/>